

GIFTFRIA KLÄDER

En rapport om farliga ämnen i våra kläder

2014-05-08

NÄRODLAD
POLITIK

CENTERPARTIET

1. INLEDNING

Att slippa oroa sig för att barnen, och vi själva, inte utsätts för giftiga ämnen är en fråga om trygghet. De senaste åren har Centerpartiet och regeringen radikalt höjt ambitionsnivån i arbetet för en giftfri vardag. Regeringen lade hösten 2013 fram sin proposition för en giftfri vardag. Där beskrivs de åtgärder som behövs för att fasa ut farliga ämnen nationellt, inom EU och internationellt för att nå miljömålet om en giftfri miljö.

Den här rapporten syftar till att beskriva Centerpartiets förslag för att minska mängden gifter i textilier. För att våra kläder ska bli giftfria vill vi:

- Fortsätta och utveckla samtalen mellan regeringen och klädföretagen
- Införa producentansvar för kläder
- Stärka informationsinsatserna
- Skärpa reglerna för den europeiska miljömärkningen
- Införa gemensamma EU-regler så att kläderna blir giftfria

2. ÄR KLÄDERNA VERKLIGEN GIFTIGA?

Få saker kommer vi så nära som de kläder vi har på oss. Det är också få saker det används så mycket kemikalier för att tillverka som våra kläder. I genomsnitt går det åt nästan fyra kilo kemikalier för att producera ett kilo tyg.

Barnen hör till dem som utsätts för de största riskerna. Våra barn har inte bara kläderna på sig, utan biter och suger ofta på dem. Därmed får de också i sig farliga ämnen via munnen.

En lång rad olika kemikalier används i klädttillverkning. Bly, som är nervskadande, förekommer när kläderna färgas. Hormonstörande ftalater används i tryck på tröjor. Formaldehyd, som är både allergi- och cancerframkallande, motverkar att kläderna skrynklas eller krymper. Bakteriedödande biocider används i träningskläder. Många av de ämnen som används påverkar också vår möjlighet att få barn. Men det slutar inte där.

Farliga ämnen förekommer genom hela tillverkningsprocessen. Det handlar till exempel om bekämpningsmedel vid bomullsodling och kemikalier som används i processen när man spinner och väver. Och dessa ämnen kan finnas kvar som rester i den färdiga produkten. Ibland finns alternativa ämnen som är mindre farliga, men som av olika anledningar inte används så ofta som de borde.

Många av de kemikalier som finns i våra kläder kommer ut i naturen när vi tvättar. De sprids i våra vattendrag, och återvänder till våra kroppar när vi tar ett glas vatten. På väg till kranen påverkar kemikalierna de djur och växter som lever i sjöar och floder.

Kasserade kläder som slängs i soporna bidrar också till att farliga kemikalier sprids. Varje år slänger vi ungefär åtta kg kläder per person och år i hushållssoporna. Tre kg lämnar vi till klädinsamlingar, men det innebär inte att dessa kläder aldrig hamnar i soporna, bara att de i bästa fall återanvänds innan de slängs.

Användningen av kemikalier i tillverkningsprocessen medför inte bara risker för konsumenterna och miljön. De som arbetar med textiltillverkning och de som hanterar mycket textil i sitt jobb är dessutom utsatta.

Även om det finns goda exempel lär vi oss allt mer om riskerna med farliga ämnen i våra kläder och vår närmiljö. Vi vet att spermiekvaliteten försämras, att fler pojkar föds med testikelproblem, att fler graviditeter leder till missfall och att flickor tidigare når puberteten. Det är troligt att den ökade användningen av hormonstörande ämnen är en bidragande orsak till dessa problem. Det finns också kopplingar mellan hormonstörande ämnen och folksjukdomar som diabetes och fetma. Det finns cirka 800 ämnen som man vet eller misstänker påverkar hormonsystemet. Få av dessa har genomgått tillräckliga tester¹.

Det finns flera företag som anstränger sig för att bli av med farliga ämnen i kläderna. Bland annat till följd av att regeringen via Kemikalieinspektionen aktivt för samtal med branschen. Det finns även en rad olika miljömärkningar och upphandlingskriterier som kommuner, landsting och statliga myndigheter kan använda för att handla upp giftfria kläder. Men det räcker inte. Centerpartiet vill göra mer för att fasa ut de farliga kemikalierna ur vår garderob.

3. ÅTGÄRDER PÅ KORT OCH LÅNG SIKT

Arbetet för att minska de problem som är förknippade med farliga ämnen i våra kläder behöver göras på flera olika fronter, på kort och lång sikt.

Eftersom många av de befintliga reglerna för varor och farliga ämnen finns på EU-nivå behöver mycket kraft läggas på att skärpa EU-reglerna. I de fall EU inte vidtar tillräckliga åtgärder kan Sverige utmana EU genom att gå före med nationella regler för att skydda hälsa och miljö. Det kan leda till att EU med tiden inför motsvarande reglering. Tyvärr är detta en långsam process och det är inte ovanligt att EU omöjliggör nödvändiga framsteg. Det finns exempel på hur EU, trots att det inte handlar om ett område där lagstiftningen är gemensam, förbjudit medlemsländer att ta nationella initiativ. Detta är något som Centerpartiet är djupt kritiska till och arbetar för att förändra.

3.1 ETT LÅNGSIKTIGT SAMARBETE MED FÖRETAGEN I KLÄDBRANSCHEN

Sedan 2011 har Kemikalieinspektionen, som ett led i regeringsuppdraget att arbeta för en giftfri vardag, bedrivit samtal med textilbranschen. I dessa samtal har man diskuterat åtgärder som företagen själva kan genomföra, men också belyst vilka typer av lagar och regler som vore lämpligast ur branschens perspektiv.

I diskussionerna har man också tagit upp de listor som finns över farliga ämnen som bör undvikas, och vilka möjligheter som finns med substitutionslistor över mindre farliga ämnen. En nackdel är att det i dag förekommer flera olika listor som inte överensstämmer. Branschen har möjlighet att själv ta ansvar för ökad samordning av listorna – ett arbete som bör understödjas.

Samtalen med företagen erbjuder, utöver det som redan nämnts, en chans att skapa samsyn kring åtgärder för avfallshanteringen. Till exempel genom att de som säljer kläder också kan ta emot kasserade plagg.

¹ Enligt en rapport från FN:s miljöorgan UNEP och Världshälsoorganisationen.

3.2 ÅTGÄRDER PÅ SVENSK NIVÅ

När det kommer till svensk lagstiftning utgör EU:s bestämmelser till viss del en begränsning. Till exempel finns redan en EU-gemensam kemikalielagstiftning (Reach) och en rad andra regelverk vi behöver förhålla oss till. Då kläder säljs på en internationell marknad finns också begränsningar i hur effektiv nationell lag kan vara. Det innebär att man som medlemsland i EU måste vara strategisk för att nå framgång. Sverige förbjöd användning av fosfater i tvättmedel och maskindiskmedel 2011. EU tog intryck av Sverige och ett motsvarande EU-förbud för tvättmedel började gälla i juni 2013.

Även om Sverige behöver fortsätta ta egna nationella initiativ är det mest verkningsfulla att få EU att agera. Genom regeringens handlingsplan för giftfri vardag har textilbranschen engagerats och bidragit till det svenska förslaget som skickats till EU-kommissionen. Medan vi arbetar för att få EU att agera måste fler vägar prövas för att kunna gå före. När Danmark mötte bakslag i arbetet med att genomföra sitt nationella förbud mot ftalater valde Sverige därför till exempel att involvera klädbranschen för att få fram lämpliga alternativ till ftalaterna.

3.3 GEMENSAMMA REGLER I EU

En allt större andel av de kläder som säljs i Sverige tillverkas utanför EU och inte sällan iländer med svag kemikaliekontroll. Inom EU finns inget sammanhållet regelverk som reglerar farliga ämnen i kläder. Det finns vissa krav i Reach-förordningen om rätten att få information om särskilt farliga ämnen i varor och det finns förbud som rör till exempel flamskyddsmedel, men i övrigt är det i stort sett fritt fram för farliga ämnen i kläder.

Med tanke på hur vanligt det är att potentiellt farliga ämnen finns i våra kläder är det tydligt att nya regler måste till på EU-nivå. Ett sådant regelverk måste vara effektivt och inte leda till massiv byråkrati.

En dialog med branschen är nödvändig även på europeisk nivå. Särskilt om krav ska ställas på de företag som säljer kläderna vidare till konsument. Sådana krav medför ett betydande ansvar eftersom man då behöver undersöka hur produkter framställts genom hela kedjan från bomullsfält till butikshylla. Det hela försvåras ytterligare av att en del av de ämnen som EU kan komma att fasa ut (som till exempel beståndsdelar i vissa bekämpningsmedel) är fullt lagliga i ursprungslandet.

Inom EU finns flera områden på vilka reglerna kan skärpas. Ett alternativ är att bygga ut Reach-förordningen för att den bättre ska hantera textilier, ett annat är att lägga till en reglering av farliga ämnen i den europeiska textilfiberförordningen. Ett tredje alternativ är att åstadkomma en särskild lagstiftning som behandlar kemikalier i kläder. Regeringen uppmanade redan 2013 EU-kommissionen att inleda ett arbete för en reglering av farliga ämnen i textilier, men fler länder och aktörer utanför Sverige behöver sätta press på EU.

Det finns fördelar med att utveckla Reach-förordningen. Orsaken till det är att den ställer krav på att konsumenterna har rätt att inom 45 dagar få information om vilka kemikalier en produkt innehåller. Genom att skärpa lagstiftningen så att konsumenter får bättre och snabbare information om kemikalier i kläderna blir det lättare att välja giftfria alternativ. Det skulle bidra till en utfasning av farliga ämnen samtidigt som konsumentmakten stärks.

En rad miljömärkningar finns på marknaden. Sedan 1992 har även EU en egen miljömärkning, EU Ecolabel. Redan i dag finns kläder som är med i det systemet, och för att få använda märkningen måste vissa regler om kemikalier i klädesplaggen följas. Dock finns förbättringspotential. Det finns studier som pekar på att även miljömärkta kläder kan innehålla skadliga ämnen.

4. CENTERPARTIETS FÖRSLAG FÖR EN GIFTFRI GARDEROB

Arbetet för en giftfri vardag är prioriterat, och kommer vara en central uppgift att hantera under de kommande mandatperioderna, såväl i Sverige som inom EU. I den här rapporten har vi belyst problematiken kring farliga kemikalier i kläder. Nedan presenterar vi Centerpartiets förslag.

4.1 FORTSÄTT OCH UTVECKLA SAMTALEN MELLAN REGERINGEN OCH KLÄDFÖRETAGEN

De samtal som förts med företagen i kläd- och textilbranschen har varit värdefulla för att få mer kunskap, sprida information och aktivt utveckla kemikaliepolitiken. Det är därför viktigt att dessa samtal fortsätter och att de leder till mätbara resultat. I samtalen har det blivit tydligt att fler branscher än klädföretagen är berörda. Ett exempel är kemikalieindustrin som förser klädtillverkarna med de kemikalier som används i tillverkningen. Att föra diskussioner med kemikalieindustrin och liknande branscher är ett sätt på vilket dialogerna bör utvecklas.

Den utredning, som regeringen tillsatt, om inrättande av ett nationellt substitutionscenter till stöd för att fasa ut farliga ämnen till förmån för mindre farliga, bör också beaktas under nästa mandatperiod.

4.2 INFÖR PRODUCENTANSVAR FÖR KLÄDER

För att undvika att kemikalier kommer ut i kretsloppen är det viktigt att kläder som kasserats kan tas emot på ett miljömässigt bra sätt. Av den anledningen föreslår vi att ett producentansvar införs. Producentansvar innebär att den som tillverkar en vara har ansvar för att samla in och ta hand om varan när den tjänat ut. Redan i dag har Sverige producentansvar på en rad områden där ett sådant ansvar inte är infört i resten av EU. Ambitionen ska därför vara att ett sådant producentansvar exporteras till övriga EU.

4.3 STÄRK INFORMATIONSSINSATSERNA

Svenska företag inser riskerna med farliga ämnen i kläder och det finns tydlig vilja hos många att minska kemikalieanvändandet, men för detta ska kunna ske behövs förbättrad information och samordning. På samma sätt är det viktigt att konsumenterna kan göra medvetna val och bidra till utfasningen av farliga ämnen. Därför föreslår vi att Sverige visar vägen för EU med informationssystem och varudeklarationer för kläder.

4.4 SKÄRP REGLERNA FÖR DEN EUROPEISKA MILJÖMÄRKNINGEN

Centerpartiet anser att konsumenterna ska ha en stark ställning. Men det förutsätter att de märkningar som finns till för att underlätta medvetna val är tillförlitliga. Den EU-gemensamma miljömärkningen EU Ecolabel skulle kunna spela en mycket viktigare roll i den gränsöverskridande handeln med kläder än vad den hittills gjort. Kraven för denna märkning skärps successivt, men ambitionsnivån behöver höjas kraftigt, och skärpas särskilt när det kommer till kemikalier i kläder. Detta kan ske genom att man i grunden skriver om den EU-

förordning som reglerar märkningen. På sikt kan det bli nödvändigt med en helt ny märkning, eller en särskild miljömärkning för kläder.

4.5 INFÖR GEMENSAMMA EU-REGLER SÅ ATT KLÄDERNA BLIR GIFTFRIA

I dag finns ingen heltäckande EU-lagstiftning som begränsar farliga ämnen i kläder. Detta måste införas. Här behöver Sverige utmana och gå före, men vi måste också samarbeta med andra EU-länder för att nå målet. En lagstiftning för giftfria kläder behöver ta hänsyn till barns användningsmönster. Detta är ett långsiktigt arbete som fordrar insatser både på regeringsnivå och i Europaparlamentet, och bör leda till såväl skärpningar av Reach-förordningen som separat lagstiftning.